

Original research paper

Received: 04.11.2018

Accepted: 14.12.2018

**Anna Józefowicz
Agnieszka Solbut**Uniwersytet w Białymstoku
annaola2002@wp.pl
agnieszka_solbut@wp.pl**ZNACZENIE BAJKI MIĘDZYKULTUROWEJ W ROZWOJU DZIECI
W MŁODSZYM WIEKU SZKOLNYM**Słowa kluczowe: *bajka międzykulturowa, edukacja, rozwój, młodszy wiek szkolny, uwrażliwianie, dialog***1. Zamiast wstępu – bajki międzykulturowe jako prolog do dialogicznego kontaktu z wychowankami w młodszym wieku szkolnym**

Bajki bywają nazywane najlepszymi nauczycielami, gdyż w treści osnutej na fantazji ukryte są ponadczasowe wartości, takie jak dobro, miłość, przyjaźń, wsparcie. Kiedy po tę lekturę sięgają dorośli, to zazwyczaj ożywają wspomnienia z dzieciństwa, uaktywniają się polisensoryczne doznania sprzed lat. Kiedy dziecko ma kontakt z bajką, uczy się życia. Wincenty Okoń zauważa, że

[...] bajka zajmuje szczególnie dzieci w wieku 5-9 lat, sprzyjając rozwojowi ich wyobraźni, ich życiu uczuciowemu, kształtując poczucie sprawiedliwości, ułatwia także poznanie świata, dzięki bajkom bowiem dzieci umacniają się w swoich przekonaniach o cechach rzeczywistych świata realnego¹.

Szczególnym rodzajem bajek są bajki międzykulturowe, których zadaniem jest oswojenie małych odbiorców z heterogenicznością otoczenia i pomoc w dostrzeganiu wartości płynących z różnorodności.

Ma wzbudzać ciekawość świata i chęć wchodzenia w interakcje z Obcym/Innym, którym może być człowiek różniący się pod względem wyglądu fizycznego, stanu materialnego oraz zdrowotnego, wyznawanej religii, używanego języka itp.²

¹ Wincenty Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny* (Warszawa: „Żak”, 2004), 41.

² Katarzyna Potoniec, „Bajki w edukacji międzykulturowej”, w *Przygody Innego. Bajki w edukacji międzykulturowej*, red. Anna Młynarczuk-Sokołowska, Katarzyna Potoniec, Katarzyna Szostak-

Dziecko czuje się bezpiecznie w znanym mu otoczeniu. Każda zmiana, nowa osoba może powodować niepewność, lęk. Podobnie spotkanie z Innym/Obcym może być trudne i należy dziecko odpowiednio do tego przygotować, stosując m.in. bajkę międzykulturową, która sprzyja wieloaspektowemu rozwojowi. Warto w tym miejscu podkreślić całą gamę zmian rozwojowych typowych dla młodszego wieku szkolnego.

Młodszy wiek szkolny określany bywa późnym dzieciństwem. Rozpoczyna się w momencie podjęcia nauki szkolnej (6-7 lat), a kończy wejściem w okres dorastania (10-12 lat). To czas stabilnego tempa wzrastania. Następuje rozwój ruchów manualnych. Stopniowo działania motoryczne stają się celowe, ekonomiczne i uporządkowane. I choć na początku dziecko wykazuje dużą ruchliwość, to pod koniec tego okresu następuje stopniowy jej spadek.

Dziecko potrafi formułować pierwsze prawa. Dzięki zwiększeniu zasobów poznawczych wzrasta sprawność systemu przetwarzania informacji. Stopniowemu uporządkowaniu ulega jego wiedza, rozwija ono także wiedzę społeczną, wkracza w świat języka pisanego, opanowuje umiejętność czytania, pisanie. Pod koniec młodszego wieku szkolnego potrafi zapisywać swoje pomysły, płynnie korzysta z książki jako źródła wiedzy, ale też, biorąc pod uwagę współczesność, z nowinek technologicznych umożliwiających dostęp do wiedzy internetowej, aktualizowanej każdego dnia. To wreszcie czas wzmożonych relacji rówieśniczych. W późnym dzieciństwie zauważyć można stopniowe przechodzenie od postrzegania emocji w kategoriach ekspresji zewnętrznej, aż do regulowania i przeżywania całej gamy emocji, w tych ambiwalentnych. Dziecko odkrywa zasady równości, relatywizmu moralnego, dostrzega konieczność rozpatrywania powinności w kategoriach prawa i porządku społecznego³. Buduje obraz własnej osoby „na podstawie wizerunków medialnych i uformowanych w tym okresie wyobrażeń na temat roli płciowej i związanych z płcią różnic w zakresie aktywności i cech dyspozycyjnych”⁴.

Z powyższego wynika, że zmiany dokonujące się w rozwoju dziecka są dynamiczne, zatem by miały pozytywny wymiar, powinny być stymulowane przez odpowiednie wpływy. Pomocne w tym zakresie są bajki międzykulturowe, które oddziałują pozytywnie na sferę intelektualną dziecka, wzbogacają i porządkują wiedzę o świecie, poszerzają zasób słownictwa, rozbudzają ciekawość poznawczą. Przez obserwowane w bajkach sposoby pokonywania trudności, radzenia sobie w sytuacji kontaktu z odmiennością, dziecko zyskuje wiedzę o świecie oraz przekonanie, że również i ono, tak jak bohater bajki, sobie poradzi. Bajki międzykulturowe oddziałują także na sferę społeczną dziecka. Ukazując codzienne relacje społeczne, dostarczają wiedzę o zasadach współżycia społecznego. Pomagają kształtować poczucie przynależności do grup: kulturowej, społecznej, narodowościowej.

Biorąc pod uwagę rozwój emocjonalny, to omawiane utwory przez ukazanie bohaterów przeżywających różne stany emocjonalne oswiają ze skrajnościami. Lęk, strach, złość, agresję należy zrozumieć. Bajki rozwijają empatię, wrażliwość na drugiego człowieka. Dzieci, słuchając o losach bohaterów bajek i ich pomysłach na para-

-Król (Białystok: Fundacja Edukacji i Twórczości, Fundacja Uniwersytetu w Białymstoku Universitas Bialostocensis, 2011), 12.

³ Anna Kołodziejczyk, „Późne dzieciństwo – młodszy wiek szkolny”, w *Psychologia rozwoju człowieka*, red. Janusz Trempała (Warszawa: PWN, 2016), 255.

⁴ Ibidem.

dzenie sobie z sytuacją dotyczącą odmienności, uczą się pozytywnych wzorów zachowań⁵. Bajki międzykulturowe ułatwiają pokonywanie stereotypów, co staje się istotne, gdyż dzieci często mają mylne wyobrażenie na temat Innego – zasłyszane od dorosłych lub kolegów.

Jeden z uczniów białostockiej szkoły podstawowej podczas spotkania z pedagogiem szkolnym wypowiedział słowa: „Po co oni tu przyjeżdżają i mają tyle dzieci, skoro nie mają pieniędzy, żeby ich wyżywić?”. Ta wypowiedź brzmi nieomal jak wyjęta z ust dorosłego negatywnie nastawionego do uchodźców. Wspomniany chłopiec wszedł w konflikt z czeczeńskim kolegą. Spotkanie w gabinecie pedagoga miało pomóc w rozwiązaniu konfliktu między chłopcami, miało charakter wychowawczy, edukowało – przybliżało los Innego/Obcego i wyjaśniało mechanizmy postępowania⁶.

By pokonywać negatywne wyobrażenia dziecka, a tak naprawdę opinie innych – dorosłych, nie samych dzieci – warto uświadamiać – edukować. Pomocna jest tu bajka międzykulturowa, stanowiąca wstęp do dialogicznego kontaktu z wychowankami. Podczas wspomnianej rozmowy ucznia w młodszym wieku szkolnym z pedagogiem ustalono, że brak informacji na dany temat może rodzić mylne wyobrażenie o życiu i sytuacji Innego. Chłopiec był zdziwiony, gdy w ramach zajęć wychowawczych oglądał film z serii „Narracje Migrantów” i usłyszał, że jeżdżące po ulicy czołgi strzelają. Powiedział – „ale u nas też jeżdżą czołgi”. Trzeba było wyjaśnić kontekst, że w naszych realiach owszem, czołgi jeżdżą, ale na pokazach, np. z okazji dnia wojska, a w kraju czeczeńskiego kolegi jest to codzienność, tam odbywają się działania militarne⁷. W ramach zajęć z dziećmi można m.in. poza bajką wykorzystać inne metody, np. serię filmową „Narracje Migrantów”⁸.

Rozwijanie wrażliwości międzykulturowej, budowanie dialogiczności w kontaktach międzyludzkich, w które wpisana jest różnorodność, to zadania edukatorów, wychowawców. Budowanie relacji międzykulturowych, uwrażliwianie na Innego to zadanie rozwojowe. O tym, jak ważne jest budowanie relacji międzykulturowych, przekonuje m.in. Ewa Sowa-Behtane⁹. Autorka stwierdza, że edukacja polskich dzieci z cudzoziemskimi „to także szansa dla polskich uczniów, którzy dzięki obecności osób odmiennych kulturowo mogą wzrastać w przestrzeni wielokulturowej – rzecz przydatna do funkcjonowania we współczesnym świecie”¹⁰.

Prawidłowe relacje międzykulturowe możliwe są dzięki dialogowi poznawczemu i dialogowi negocjacyjnemu. Rozbudowywanie umiejętności dialogicznych można

⁵ W oparciu o Katarzyna Szeliga, *Historia Guziolka, czyli jak tworzyć i wykorzystywać bajki i opowiadania w biblioterapii oraz rozwoju aktywności twórczej dziecka w wieku przedszkolnym. Poradnik dla dzieci, rodziców i nauczycieli* (Kraków: Impuls, 2005), 17.

⁶ Jedną z autorek jest przedstawicielką rady rodziców w Szkole Podstawowej nr 26 w Białymstoku. Uczestnicząc w spotkaniach z pedagogiem szkolnym i rodzicami, problemem powtarzającym się są konflikty rówieśnicze na tle narodowościowym, ponieważ w szkole uczą się dzieci czeczeńskie. Powyższa wypowiedź padła z ust jednego z uczniów na początku 2018 roku. W tym samym roku autorki artykułu przeprowadziły cykl zajęć z dziećmi w młodszym wieku szkolnym w tej szkole z wykorzystaniem analizowanych bajek międzykulturowych.

⁷ Ibidem.

⁸ <https://www.youtube.com/user/NarracjeMigrantow>, dostęp 10.10.2018.

⁹ Ewa Sowa-Behtane, red., *Relacje międzykulturowe* (Kraków: Akademia Ignatianum, WAM, 2016).

¹⁰ Ewa Sowa-Behtane, *Wzrost sześciokrotny. Jest ich coraz więcej: cudzoziemskich dzieci w polskich szkołach. Jak pedagogika może im pomóc?*, https://humanistyka.ignatianum.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/HMP_3_pedagogika-1.pdf, dostęp: 9.10.2018.

uznać za cel bajek międzykulturowych. Dzieci przez kontakt z taką bajką uczą się, że należy ze sobą rozmawiać, poznawać się, gdyż przecież nie można oceniać nikogo, gdy się go nie zna. Nabywanie umiejętności negocjacji z Innym, refleksyjności, krytycznego myślenia również należy wpisać w zadania edukacji międzykulturowej, w ramach której warsztatowo wykorzystuje się bajkę międzykulturową. Jak słusznie zauważa Jerzy Nikitorowicz,

[...] inność i odmiennność stała się nie tylko faktem, codziennością, ale przede wszystkim wyzwaniem edukacyjnym, źródłem ustawicznego wzajemnego wzbogacania się, źródłem nowej wiedzy, kształtując i modyfikując potrzeby ludzkie w różnych sferach życia¹¹.

2. My – Oni, Inni – Obcy

Warto podkreślić, że każda cecha społeczno-kulturowa może stać się kryterium postrzegania siebie lub innych w kategoriach różnic czy odmienności. Do czynników obcości/inności zaliczyć możemy m.in.:¹²

- właściwości biologiczne (płeć, wiek, kolor skóry, oczu, włosów, sprawność/niepelnosprawność fizyczna lub umysłowa),
- właściwości ekonomiczne (pozycja majątkowa),
- właściwości społeczne (przynależność do grupy narodowościowej lub etnicznej),
- właściwości kulturowe (wyrażanie tożsamości kulturowej i religijnej).

Wymienione czynniki/cechy sprawiają, że ludzie dokonują podziałów na Ja – On i My – Oni. Każdy członek naszej grupy mieści się w kategorii My, a każdy, kto należy do grupy odrębnej, to Oni¹³.

Obcy/Inny to kategorie, które również warto wytłumaczyć¹⁴. Termin „Obcy” jest wieloznaczny, może oznaczać obcokrajowców, outsiderów, tych, którzy dopiero przybyli, są nowi, a także imigrantów, intruzów. To ktoś odmienny, z kręgu Oni, zupełnie nieznan lub znany w niewielkim stopniu. Ze względu na niedostateczną wiedzę na temat Obcego w kontakcie z nim pojawić się mogą emocje negatywne, nieufność, a nawet poczucie zagrożenia.

Inny to osoba odmienna, aczkolwiek znana i mimo występujących różnic rozumiana, przewidywalna. Innego możemy zaliczyć zarówno do kręgu My (to bliski Inny, znamy go, np. członek rodziny, z którego odmiennością oswoiliśmy się), a także do kręgu Oni (to Inny daleki, przebywający poza kręgiem My, nie znamy go osobiście,

¹¹ Jerzy Nikitorowicz, *Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej* (Gdańsk: GWP, 2005), 15.

¹² Anna Młynarczuk-Sokołowska, „Program kształtowania wrażliwości na odmiennność »Przygody Innego«”, w *Przygody Innego. Bajki międzykulturowe na rzecz integracji dzieci cudzoziemskich*, red. Anna Młynarczuk-Sokołowska, Katarzyna Potoniec, Katarzyna Szostak-Król (Białystok: Fundacja Dialog, 2015), 43.

¹³ Szerzej na ten temat zob. Koncepcja postrzegania Innego i interakcji z nim: Nikitorowicz, *Kreowanie tożsamości dziecka* oraz Przemysław Paweł Grzybowski, *Edukacja międzykulturowa – praktyczny przewodnik. Pojęcia – literatura – adresy* (Kraków: Impuls, 2008), 10.

¹⁴ Młynarczuk-Sokołowska, „Program kształtowania wrażliwości”, 43.

lecz staramy się zrozumieć). Inny może wzbudzać w nas ciekawość, wręcz chęć bliższego poznania.

Temu wyzwaniu powinni sprostać nauczyciele, wychowawcy, edukatorzy, a im wcześniej rozpocznie się edukację, tym większa szansa na mniej nacjonalizmów, stereotypów zakorzenionych w nas na temat Obcego/Innego.

3. *Przygody Innego...* jako przykład dobrych praktyk na rzecz edukacji międzykulturowej dzieci

Przykładem dobrych praktyk edukacyjnych są bajki międzykulturowe *Przygody Innego. Bajki w edukacji międzykulturowej* oraz *Przygody Innego. Bajki międzykulturowe na rzecz integracji dzieci czecheńskich* pod red. Anny Młynarczuk-Sokołowskiej, Katarzyny Potoniec i Katarzyny Szostak-Król.

Część pierwsza *Przygód Innego...* ukazała się w ramach projektu „Białystok dla uchodźców”, realizowanego przez Fundację Edukacji i Twórczości, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu na rzecz Uchodźców, ze środków budżetu państwa oraz prezydenta miasta Białegostoku.

Druga część *Przygód Innego...* ukazała się w ramach projektu „Multiskok”, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich, ze środków budżetu państwa oraz prezydenta miasta Białegostoku.

a) Struktura bajki międzykulturowej

Wszystkie zebrane bajki oparte są na następującej strukturze:¹⁵

1. Sytuacja problemowa, której bajka dotyczy i na którą oddziałuje, np. lęk przed tym, co nieznanne, stereotypy, uprzedzenia, zachowania dyskryminujące, agresywne, obojętne, brak umiejętności wchodzenia w relacje z Innymi/Obcymi.
2. Ukryte komunikaty, które umożliwiają osiągnięcie założonego efektu, tj. uwrażliwienie na Innego. Mogą to być komunikaty typu: Obcy/Inny może być twoim kolegą, szanuj drugiego człowieka, nawet jeśli różni się od ciebie, każdy ma prawo być sobą, spotkanie z Innym może być ciekawe, pozytywne, wzbogacające.
3. Rezultaty, które wynikają z zastosowania bajki. Oddziaływania zmierzają do kształtowania świadomości różnorodności istniejącej w różnych aspektach życia, w relacjach międzyludzkich, uwrażliwiania na problemy Innych/Obcych, kształtowania postawy tolerancji wobec inności, umiejętności radzenia sobie w sytuacjach z Innym, podniesienia poziomu wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego własnej grupy.

Książki *Przygody Innego. Bajki w edukacji międzykulturowej* oraz *Przygody Innego. Bajki międzykulturowe na rzecz integracji dzieci czecheńskich* dodatkowo zostały przez autorów opatrzone scenariuszami zajęć, każda bajka dwoma. Drugie spotkanie zaplanowane z dziećmi do każdej bajki ma charakter utrwalający, wzmacniający istotne treści, przekazy warte zapamiętania. Element metodyczny stanowi duże wsparcie dla wychowawców czy edukatorów.

¹⁵ Potoniec, „Bajki w edukacji międzykulturowej”, 13.

Trzeba przyznać, że większość dostępnych na rynku bajek takich metodycznych zestawów jest pozbawiona. Tymczasem to duże ułatwienie dla nauczyciela czy wychowawcy i zachęta, ażeby bajkę międzykulturową zastosować w codziennym nauczaniu, nie tylko przy okazji projektów z zakresu edukacji międzykulturowej.

Każdy scenariusz zajęć ma określone cele, metody (waloryzacyjne, praktyczne, samodzielnego dochodzenia do wiedzy, asymilacji wiedzy), formy, środki dydaktyczne, przewidziany czas trwania (minimum 45 minut), dokładnie określony krok po kroku przebieg zajęć.

b) Treści bajek międzykulturowych

Autorzy przez odpowiednio dobrane treści przekonują, że świat bajek może być złotym środkiem w przeciwdziałaniu dyskryminacji. Zdaniem Juliana Krzyżanowskiego „świat bajki nie zna dyskryminacji płciowej”¹⁶. Można dodać, że ten gatunek literacki nie zna w ogóle dyskryminacji. Bajki zebrane w *Przygodach Innego* uzmysławiają, że pracując z dziećmi regularnie od najwcześniejszych lat, można pomóc im wzrastać w świecie tolerancji dla inności.

Bajki międzykulturowe zalicza się do bajek psychoedukacyjnych, które poprzez swoją treść wprowadzają zmiany w szeroko rozumianym zachowaniu dziecka, rozszerzają możliwy repertuar zachowań¹⁷. Dzieci poznają i uczą się pozytywnych zachowań, empatii, rozpoznają emocje, nabywają doświadczenia niezbędne w kontaktach społecznych, które przecież poszerzają swój zasięg wraz z rozwojem dziecka.

Celem nadrzędnym jest poznawanie i systematyzacja pojęć: podobieństwo, różnica, cechy wspólne, ponadto kształtowanie postaw otwartości i wrażliwości na drugiego człowieka.

Każda kolejna bajka z cyklu *Przygody Innego* przybliża różnorodność, inność i pozwala ją zrozumieć, odkryć jej walory.

W zależności od tego, jaki mamy problem wychowawczy w grupie, warto sięgnąć po odpowiednią bajkę międzykulturową.

Bajki, które uwrażliwiają, oswajają z takim czynnikiem inności/obcości, jak właściwość biologiczna organizmu

Ta grupa bajek ukazuje odmiennność wyglądu, stanu zdrowia, wieku, a tym samym różnice w kwestii potrzeb, stylów życia, postaw, ról.

Bajka Agnieszki Solbut pt. *Leśne przygody Innego*, pierwsza z cyklu *Przygód Innego*, **uwrażliwia na odmiennność fizyczną**. Tytułowy bohater to bóbr Brzuś – inny ze względu na swą otyłość, zjednuje sobie świat leśnych zwierząt cechami wyróżniającymi go spośród innych. Ten silny, wspaniały pływak, który jak nikt buduje tamy, w sytuacji zagrożenia ratuje leśnych towarzyszy. Dzieci przekonują się, że tak naprawdę wygląd nie liczy się tak, jak wewnątrz i dobre serce, a każde ze zwierząt, choć tak różne od pozostałych, ma swoje wyjątkowe cechy.

¹⁶ Julian Krzyżanowski, „Bajka ludowa”, w idem, *Szkiele folklorystyczne*, t. II: *W kręgu pieśni, w krainie bajki* (Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1980), 133.

¹⁷ Elżbieta Małkiewicz, „Bajki relaksacyjno-terapeutyczne w pracy z dziećmi z problemami emocjonalnymi”, w *Wspomaganie rozwoju: psychostymulacja i psychokorekcja*, t. 1, red. Barbara Kaja (Bydgoszcz: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy, 1997), s. 273.

Można zauważyć, że bajka międzykulturowa wspomaga rozwój moralny dzieci. Mali odbiorcy przekonują się, że Innym może być każdy. Ta sytuacja może mieć charakter dynamicznych zmian, natomiast warto mieć stabilny katalog zasad, które budują i ułatwiają kontakty międzyludzkie.

Joanna Bogudał-Borkowska bajką pt. *Inny spotyka Grzesia i żółwia* uzmysławia małemu czytelnikowi, że różnice biologiczne nie powinny budować barier między ludźmi. Opowieść ta uczy, że warto polubić siebie, a nie wyłącznie sugerować się opiniami innych na nasz temat, bo one są często błędne, powierzchowne. Każdy ma wyjątkowe cechy i nawet Inny przekonuje się, że jego wartość nie jest mniejsza przez fakt, że nie jest świetnym biegaczem. Żółw wszakże, jego ulubione zwierzę, nie jest sprinterem, a dla chłopca jest wyjątkowy – mądrze patrzy, ma skorupę, do której może się chować, gdy tylko wymaga tego sytuacja. Wreszcie spotkany w przychodni rehabilitacyjnej mamy nowy kolega Grześ biorący udział w zawodach krajowych i międzynarodowych, a teraz kontuzjowany, przekonuje, że najważniejsze jest to, co myślimy o sobie. Nieprzewidziane sploty zdarzeń losowych mogą zmienić całkowicie nasze życie, naszą aktywność, a to, co myślimy o sobie, pozostaje w naszej głowie. Dobrze by były to wartościowe, dobre myśli.

Edyta Ślączka-Poskrobko swoją bajką *Nowa koleżanka* przekonuje czytelnika, że mimo zaburzenia rozwojowego – dziewczynka z zespołem Aspergera jest dobrą, lojalną i prawdziwą koleżanką. Deficyty rozwojowe nie przekreślają zalet i warto je dostrzegać.

Bajka Jolanty Stanisławskiej pt.: *Inny i strach przed ciemnością* przeprowadza dzieci przez świat niepełnosprawności. Tym razem główny bohater – Inny spotyka się z odmiennością, spowodowaną chorobą koleżanki. Musi się odnaleźć w sytuacji spotkania z niewidomą Kają. Dziewczynka uzmysławia mu, że świat ciemności wcale nie musi być taki straszny jak ten kojarzony przez Innego z upiorami i zjawami. Bohater przekonuje się, że osoby niewidome żyją wśród nas i radzą sobie doskonale z codziennymi obowiązkami. Fakt ten nie wyklucza wspólnych zabaw i psot, jak się później okazuje, Kaja też jest w czymś wyjątkowa – to znakomita kucharka. Dzieci, słuchając tej bajki, poznają odmienność jako pewną właściwość biologiczną, przekonując się o innych walorach osób niewidomych

W bajce *Inny i babciny świat* Agnieszka Solbut uwrażliwia dzieci na potrzeby ludzi starszych. Tym samym możliwy jest rozwój umiejętności prospołecznych, zmierzający m.in. do udzielania pomocy potrzebującym. Temat wydaje się ważniejszy współcześnie, kiedy żyjemy w kulcie piękna, młodości, bogactwa. Uzmysłowienie dzieciom przemijalności, ale też ważnych wartości i umiejętności przekazywanych przez starsze pokolenia, jest koniecznym i istotnym zadaniem edukatorów. Babcia to druga mama, która ma czas dla wnuka, robi przepyszne naleśniki, pisze wiersze, ale jej rozwój w późnej dorosłości jest również ważny. O tym powinni pamiętać młodzi. Wiek warunkuje wiele potrzeb opiekuńczych, a do ich zaspokojenia także w wieku starczym potrzebni są inni ludzie, najlepiej by byli to najbliżsi.

Bajki, które uwrażliwiają, oswajają z takim czynnikiem inności/obcości, jak właściwość ekonomiczna

Bajka Katarzyny Szostak-Król pt. *Inny i poszukiwanie skarbów* ukazuje różnice ekonomiczne pomiędzy rówieśnikami. Niski status materialny przesądza o tym, że dzieci stają się powodem kpin i odrzucenia kolegi. Bohater bajki, Wojtek,

który wyśmiewa i nazywa kolegów mianem biedaka, spotyka magiczny klucz o nadprzyrodzonych mocach, który strzegł wszystkich skarbów należących do ludzi w miejscach na całym świecie. Chłopiec przekonuje się, że inność w konfrontacji z odmiennymi okolicznościami może całkowicie odwrócić sytuację i postrzeganie danej osoby. A to, co my uważamy za cenną materialnie rzecz, wcale nie musi stanowić wartości dla innego rówieśnika. Te najcenniejsze wartości posiadamy i skrywamy głęboko w sercu.

Bajki, które uwrażliwiają, oswajają z takim czynnikiem inności/obcości, jak właściwość kulturowa (wyrażanie tożsamości kulturowej i religijnej)

Odmiennosc warunków, stylów życia, idei, tradycji, obyczajów, religii z jednej strony wiąże się z niepewnością, z drugiej zaś z ciekawością i chęcią odkrywania różnic w toku spotkań i dialogu.

Bajka Katarzyny Szostak-Król pt. *Inny na uchodźczym szlaku uwrażliwia na problem Innego kulturowo. Bohaterem jest czecheński chłopiec Deni.* Opowieść pozwala zrozumieć pojęcie uchodźcy i poznać powody wyjazdów z ukochanej ojczyzny, których może być co najmniej kilka: wojna, utrata poczucia bezpieczeństwa, zagrożenie życia, prześladowanie z powodu koloru skóry, wyznawanej religii, poglądów politycznych. Większa świadomość powodów przybycia do Polski czecheńskiego kolegi otwiera drogę do porozumienia, a nawet przyjaźni. Pojawia się empatia, chęć lepszego poznania przybysza, pomocy w pokonaniu trudności z ortografią i historią Polski.

Spotkanie Innego ze Strażnikiem Myśli zaproponowała Małgorzaty Rusinowicz. Inny za pośrednictwem Strażnika Myśli poznaje zwyczaje religijne kolegi. Jego najlepszy przyjaciel Darek stroni od kontaktów towarzyskich w piątek. Nie wyjawia koledze, dlaczego. Strażnik uzmysławia mu, że kolega jest wyznawcą **judajzmu** i w piątek po zachodzie słońca wspólnie z rodziną zasiada do uroczystej kolacji, zwanej Szabas. Poznanie innych zwyczajów religijnych, którym hołduje kolega, jest istotne w formułowaniu sądów o nim. Zanim kogoś poznamy, nasze oceny często są powierzchowne i mylne. Może się wydawać, że kolega nie chce spędzić razem popołudnia, a tymczasem jest to podyktowane rytuałami religijnymi.

O tym, że kto pyta Innego, nie błądzi, przekonuje się bohater bajki *Inny i dziewczynka w hidżabie.* Autorzy – Patrycja Kownacka i Bersan Mezhidov – opowiedzieli historię Samiry, odrzuconej przez polskich rówieśników z uwagi na czecheńskie pochodzenie, hidżab na głowie oraz słabą znajomość języka polskiego. Bohaterka przekonuje, że jak czegoś nie znamy, to się boimy, a w takiej sytuacji możemy reagować agresją. Jednocześnie dzieci dostrzegają, że wstyd jest naturalny, potrzebny, jednak przybiera najgorszą postać, kiedy odnosi się do własnej kultury i religii. Należy pamiętać o swoich obyczajach. Bajka ta uczy empatii. Bohater bajki, Inny, przyznał się do odczuwania niepewności, która towarzyszy życiu cudzoziemców.

Z kolei bohater bajki *Przyjaciel znad Bosforu – Mehmet (chłopiec z Turcji)* przekonuje, że dzięki przyjaźni można pokonać wszelkie problemy, nawet będąc daleko od ojczyzny. Czytelnik uczy się, jak ważne są wartości w życiu człowieka, a jedną z nich jest właśnie przyjaźń. Autorka, Katarzyna Jarecka-Stępień, ukazuje świat tureckich targów, rolę islamu w życiu Mehmeta, tureckie zwyczaje kulinarne, gry i zabawy dzieci z tamtego regionu. Okazuje się, że tak jak bohater bajek, Inny, czuł się obco na wakacjach w Turcji, tak też teraz Mehmet czuje się nieswojo, będąc w Polsce.

Aleksandra Chudziak w bajce *Inny i chłopiec z krainy chleba*, ukazując losy Armana, chłopca z Armenii, uzmysławia, jak ważna w życiu każdego człowieka jest rodzina i symbole, przedmioty, które kojarzymy z naszymi bliskimi. Mało elegancki szalik подарowany przez babcię Innego był powodem docinków ze strony rówieśników, natomiast dla Armana był upragnionym atrybutem, bowiem przypominał mu o babci oraz dziadku, który opowiadał mu historię o stąpających po kromkach chleba aniołach. Historia rodziny Armana sprawiła, że Inny docenił pracę babci i poprosił, by ta zrobiła szalik koledze.

Dzięki bajce *Inny i baśniowa Białoruś* Marty Natalii Przywary czytelnik dowiaduje się, że powodem wyjazdu z ukochanej ojczyzny mogą być prześladowania polityczne, że nie zawsze wyrażanie poglądów jest bezpieczne. Dzieci mają szansę poznać elementy kultury białoruskiej. Chłopiec Witalij opowiada Innemu o Żadaniczy, białoruskiej magicznej lalce, o modlitwie w cerkwi, powitaniu nowego roku i „Szcodrym Wieczorze” oraz zwyczaju o nazwie „Wołanie Wiosny”. Poznając historię Witalija, dzieci przekonują się, że życie w obcym kraju, przepełnione tęsknotą za ojczyzną, wcale nie jest łatwe, zwłaszcza gdy rówieśnicy ze względu na niezajomość języka kogoś odrzucają. Puentę bajki można wyrazić słowami: poznaj, zanim wypowiesz zdanie o Innym/Obcym.

Bajki, które uwrażliwiają, oswiają z takim czynnikiem inności/obcości, jak właściwość społeczna (przynależność do grupy narodowościowej lub etnicznej)

Małgorzata Rusinowicz w bajce pt. *Wizyta Innego w cygańskim taborze* ukazuje życie Romów. Młody czytelnik przekonuje się, że Romowie mogą żyć w taborze, ale też mogą być sąsiadami zamieszkującymi w bloku obok. Wyróżniają się pięknymi strojami, są niezwykle muzykalni. Starsi Romowie noszą tradycyjne stroje, ale młodszy ubierają się bardziej po europejsku i warto nauczyć się, tak jak Basia i jej brat Paweł, chociaż kilku obcych słów, czy zaśpiewać pieśni w języku romani. Dzieci przekonują się, że to, co nieznanne, wydaje się dziwne, obce, a gdy głębiej poznajemy Innego, staje się nam bliższy, wyzwala naszą ciekawość poznawczą.

Ewelina Rusicka-Karoui zabiera czytelnika w *Podróż Innego do Krainy Smoka*. Tu Inny z kolegami dowiaduje się o przybyciu nowych chińskich sąsiadów. Nieoczekiwany splot zdarzeń sprawia, że bohater bajki zostaje uratowany przez nowego lokatora dzielnicy. Chiński sąsiad, jego rodzina i Inny stają się od tej pory bardzo bliscy. Pojawia się ciekawość, chęć poznania chińskiej historii, języka. Niezwykle interesująca wydaje się opowieść o Chińskim Murze. Jak się okazuje, wzajemne poznanie to droga do szczęścia, które potrzebne jest każdemu.

Bajką *W pociągu* Izabela Czerniejewska przekonuje, że bariera językowa nie może stanowić podstaw do odrzucenia. Jednocześnie przykład Innego i poznanej w pociągu Alice motywuje czytelnika, rozbudza jego aktywność. Warto uczyć się nowych języków. Ich znajomość ułatwia poznawanie i zrozumienie innych ludzi, kultur, zwyczajów.

Poznając losy wietnamskiego kolegi Traia z bajki pt. *Lekcja polskiego*, dzieci przekonują się, jak ważna jest pomocna dłoń wyciągnięta do tego, kto ze względu na braki językowe i wygląd czuje się obco w innym kraju. Inny prowadzi poważną rozmowę z mamą o tym, jak on czułby się na miejscu wietnamskiego kolegi. Hanna Strojewska, Monika Czarniecka-Zreda bajką zachęcają do odważnych postaw. Bohater

Inny wstaje na lekcji i uzmysławia, że klasa źle traktowała Traia. Przeciwwstawienie się niewłaściwemu zachowaniu i chęć wzajemnego poznania są powodem do dumy dla wychowawczynie klasy oraz każdego ucznia.

Pretekstem, by lepiej się poznać, polubić, może być bal maskowy, o którym w bajce *Inny i bal maskowy* napisała Elżbieta Jakubek. Spotkaniu przy wesołych rytmach muzyki powinny towarzyszyć dobry humor i zabawa, bez zbędnej rywalizacji przy wyborze najpiękniejszego stroju. Wszakże każdy jest wyjątkowy.

Bajki międzykulturowe ukazują różne wymiary inności. Każdy może być Innym w zależności od czasu, miejsca i okoliczności. Trzeba przyznać, że w wielu bajkach czynniki inności/obcości, takie jak właściwość biologiczna organizmu, właściwość ekonomiczna, właściwość społeczna czy kulturowa, przeplatają się, co stwarza szansę wielowątkowych rozmów z dziećmi.

O znaczeniu rozwojowym i walorach bajki międzykulturowej świadczą też wypowiedzi uczestników spotkań z bajkami *Przygody Innego*¹⁸. Agata stwierdziła: „Ja się nauczyłam tego, że nieważne jest, czy ktoś ma ładne ubranie, czy ładnie wygląda, czy ma wadę wymowy. I tak trzeba go zaakceptować, bo jak go poznamy bliżej, to może się okazać, że on jest naprawdę w czymś dobrym. Nauczyłam się jeszcze, że nie trzeba go obgadywać, że ktoś jest z innego kraju i że oni są dziwni”. Adrian powiedział: „Nauczyłem się tego, że trzeba szanować inne osoby, nie można się od nich odwracać. Trzeba je szanować tak jak osoby takie jak my”. Faustyna zauważyła: „Nauczyłam się np. tego, że jak ktoś jest inny, nie możemy wyśmiewać się z niego, bo ma np. ciemną skórę. Jak będę widziała inną osobę, innej narodowości, to będę wiedziała, że nie mogę się z niej wyśmiewać”¹⁹.

Zamiast zakończenia

Reasumując, bajka umożliwia ekspresję, pobudza twórczo, otwiera na Innego, umożliwia korygowanie postaw, ułatwia osiągnięcie dojrzałości emocjonalnej, rozwija społecznie. Bajka międzykulturowa wyzwala kompetencje komunikacyjne sprzyjające prowadzeniu rozmów, podejmowaniu działań opartych na idei rozwoju zasobów ludzkich poprzez korzystanie z dorobku różnych kultur. Warto wdroyć bajki międzykulturowe w proces edukacyjny. Edukacja wielokulturowa pozwala budować między ludźmi mosty, burzyć mury wzniesione na podwalinach pogardy, odrzucenia, braku tolerancji dla tego co inne/obce.

Jak zauważa Dorota Misiejuk,

[...] tylko wtedy różnice kulturowe mają szansę być postrzegane nie w kategoriach problemów wychowawczych, ale jako dodatkowa szansa edukacyjna – możliwość obserwowania odmiennych zachowań, dokonywanie porównań przyspiesza proces budowania własnej tożsamości dziecka²⁰.

¹⁸ Wypowiedzi dzieci zebrane w: Młynarczuk-Sokołowska, Potoniec, Szostak-Król, *Przygody Innego*, 17.

¹⁹ Patrz przypis nr 6.

²⁰ Dorota Misiejuk, „Dzieci migrantów i mniejszości narodowych”, w *Małe dziecko w Polsce. Raport o sytuacji edukacji elementarnej*, red. T. Szlendak (Warszawa: Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego, 2006), 148.

Puentą rozważań na temat znaczenia bajki międzykulturowej w rozwoju dzieci w młodszym wieku szkolnym niech będzie bajka o Sunshine.

Agnieszka Solbut, *Sunshine i my*

Pierwszy dzień wrześniowy. Jak co roku poranny zawrót głowy. Plan podobny: stroje galowe, akademia, nowe zadania, spotkania po dwóch miesiącach przerwy. Ten początek roku był wyjątkowo piękny. Pogoda nie pozwalała zapomnieć o letnich przygodach. Słońce nadal mocno grzało, więc założyć można było ubrania z krótkim rękawkiem. Około godziny 9 wokół szkoły zaczynało się robić gwarno. „Uroczystą akademię czas zacząć, rok szkolny uważam za rozpoczęty” – usłyszały dzieci z ust pani dyrektor. Chociaż pierwszy dzwonek zawsze wiąże się z pewnego rodzaju smuteczkiem, że koniec już z bez troskimi, wakacyjnymi chwilami, to jednak dobrze spotkać kolegów i koleżanki.

Na tegoroczną uroczystość stawili się wszyscy uczniowie klasy III c, ale obok grupy stała też nieznamą koleżanką. Niektórzy myśleli nawet, że pewnie dziewczynka spóźniła się na uroczystość i stanęła przy klasie III c. Nieznajoma wzbudziła ciekawość, wyróżniała się. Niektóre dzieci pomyślały nawet, że pewnie dużo czasu spędzała na słońcu, bo była bardzo opalona. Po uroczystym apelu, wszyscy uczniowie rozeszli się z wychowawcami do sal. Okazało się, że nowa uczennica wcale nie pomyliła grup, bo teraz weszła do sali klasy III c. Pani powitała dzieci, rodziców. Widać było, że jest wyraźnie zadowolona z powrotu do szkoły i pełna nadziei na ten rok.

Wychowawczyni przedstawiła nową koleżankę. Dziewczynka miała na imię Noemi.

Była drobnej budowy, oczy miała ciemne jak węgielki, a włosy czarne, opadające na ramiona, kręcone niczym te sprężynki z długopisu, gdy się go rozkręci. Ciało miała w kolorze nutelli i roześmianą buzię.

W momencie, gdy pani przedstawiła nową koleżankę, w klasie rozpoczęły się szmery. Tomek wystartował z pytaniem:

– Chyba zasnął na materacu, bo mocno się opaliłaś?

Noemi przez chwilę posmutniała, bo słowa te wskazywały, że ciemny kolor skóry zwraca uwagę, ale komunikat kolegi wcale nie znalazł zwolenników. Został zignorowany przez innych. Chłopiec szybko zamilkł. Dodatkowo wychowawczyni spojrzała porozumiewawczo na Tomka. Wiadomo było, że to upomnienie. Następnie poprosiła klasę o serdeczne przyjęcie nowej koleżanki. Pani przypomniała, że każdy w pierwszej klasie był tak naprawdę debiutantem i to prawdziwe wyzwanie – prawie jak w programie „Azja Ekspres”, by wejść do klasy, gdzie wszyscy się już znają, a ty jesteś nowy. Po tych słowach rozpoczął się istny wyścig, wszyscy podbiegali do Noemi i chcieli siedzieć z nią w jednej ławce. Widać było, że również Tomek zmienił front. Dzieci otoczyły koleżankę, a pani powiedziała, że widzi przed sobą gorące słońce, utworzone z serc i uśmiechów uczniów. I od tej chwili wszyscy na Noemi mówili Sunshine, co oznaczało promyk słońca. Rzeczywiście to „drugie imię” bardzo pasowało do dziewczynki, której promienny uśmiech nie schodził z ust.

Noemi nie mogła się zdecydować, z kim będzie dzieliła ławkę. Wówczas pani wpadła na genialny pomysł.

– Może zrobimy tak, że każdego dnia będziesz siedziała z kimś innym, a kiedy poznasz kolegów, zdecydujesz sama.

Pomysł spodobał się uczniom. Kolejnego dnia pani poprosiła nową koleżankę, żeby opowiedziała o sobie.

Dziewczynka pięknie mówiła po polsku, bo mama uczyła ją tego języka. Nowa koleżanka powiedziała o kraju swojego pochodzenia. Urodziła się w Ghanie, to państwo w zachodniej Afryce nad Oceanem Atlantyckim. Stamtąd pochodził jej tata i tam kilka lat mieszkała z rodziną. Teraz zawitali do Polski. Po krótkiej informacji o sobie, z której wynikało, że dziewczynka lubi przyrodę i kocha rysować, a w brudnopisie ma wiele narysowanych przez siebie dzikich zwierząt, był czas na pytania.

Dziewczynki dopytywały Noemi o piękne włosy. Ona opowiedziała im o specyfiku, który kobiety w Ghanie wcierają we włosy. To masło shea, wytwarzane z ręcznie zbieranych owoców drzewa shea. Marysia opowiedziała o maseczce regenerującej, którą poleciła jej babcia – z żółtka, cytryny i oliwy z oliwek.

Wszystkim dziewczynkom bardzo zależało, by ich włosy były piękne, zbliżał się przecież czas Pierwszej Komunii Świętej.

Wreszcie Noemi zaproponowała, by wszyscy pobawili się w popularną w Ghanie zabawę. To był znakomity pomysł, bo dziś wyjątkowo dużo dzieci pisały, czytały, liczyły i taki aktywny odpoczynek był na wagę złota.

Sunshine zaproponowała afrykańską zabawę w przywoływanie węża. Polega ona na tym, że wszyscy wywołują węża – pytona, który skrywa się w rogu sali. Dziecko, które jest wężem, próbuje schwytać innych uczestników. Wszyscy, których dotknie, dołączają do niego, tworząc coraz dłuższy i dłuższy ogon pytona. W momencie, gdy ogon ze splecionych dłoni dziecięcych rozdzieli się, zabawę zaczyna się od nowa. „Wąż” przypadł dzieciom do gustu. Pierwszym pytonem był Tomek, potem chętnych było wielu. Następnie ktoś z grupy zauważył, że zaproponowany przez Noemi „Wąż”, jest podobny do gry znanej polskim dzieciom – „Gąski, gąski do domu”. Uczniowie zagraли w nią równie chętnie jak w „Węża”. Pierwsza w rolę mamy gąski wcieliła się Gabrysia, wołała: „Gąski, gąski do domu”, a inni odpowiadali jej: „Boimy się”, ona dopytywała: „Czego?” i słyszała odpowiedź: „Wilka złego”. Wilkiem był Karol, który łapał gąseczki. Następnie w rolę dzielnej mamy gąski wcieliła się Noemi, zwana Sunshine.

Trzeba przyznać, że obie gry wymagały zwinności i dobrej kondycji fizycznej. Kolejnego dnia Sunshine zaproponowała nową, mniej dynamiczną grę „Sevy”. A ponieważ pierwsze były zajęcia gimnastyczne w plenerze, to dobrze wpisywała się ona w okoliczności. Gra polegała na ukrywaniu kamyka. Dzieci kolejno dobierały się w pary. Noemi narysowała patykiem na ziemi okrąg. Uczestnicy zasiedli naprzeciwko siebie. Każdy zrobił trzy dołki w szeregu. Osoba rozpoczynająca zabawę miała ukryć w wybranym dołku kamyk zwany tibi, przysypując go dokładnie piaskiem. Osoba obserwująca miała zaś odgadnąć, gdzie kamyk został ukryty. Jeśli zgadła, zabierała tibi. Role w tym momencie zmieniały się. Jeśli nie udało się jednak odgadnąć miejsca ukrycia kamyka, przeciwnik wykopywał kolejne dołki. Ważne, by przed każdą rundą wysypać ziemię z dołków tak, by widoczne było miejsce ukrywania tibi. Oczywiście zwyciężał ten, komu udało się wykopać więcej dołków na tibi.

W pewnym momencie Kuba stwierdził, że ta gra jest podobna do tej, w którą grają czasami w świetlicy szkolnej. To ukrywanie kostki z różną liczbą oczek pod plastikowymi kubeczkami. Wygrywa oczywiście ten, kto odgadnie, gdzie jest kość. A ponieważ Noemi również chodziła do świetlicy i grała we wspomnianą grę, potwierdziła zauważone przez kolegę podobieństwo.

Trzeba przyznać, że koledzy doskonale przyjęli Sunshine w swoje uczniowskie szeregi, z czego niezwykle zadowolona i dumna była wychowawczyni.

Cóż, chłopcy i dziewczęta na całym świecie to mali odkrywcy. Dzieci lubią się bawić i są ciekawe tego, czego jeszcze nie znają. Warto poznawać kogoś nowego, którego po pewnym czasie na pewno nie określimy mianem Innego/Obcego.

Bibliografia

- Grzybowski, Przemysław Paweł. *Edukacja międzykulturowa – praktyczny przewodnik. Pojęcia – literatura – adresy*. Kraków: Impuls, 2008.
- Kołodziejczyk, Anna. „Późne dzieciństwo – młodszy wiek szkolny”. W *Psychologia rozwoju człowieka*, red. Janusz Trempała, 234-259. Warszawa: PWN, 2016.
- Krzyżanowski, Julian. „Bajka ludowa”. W idem, *Szkiełki folklorystyczne*, t. II: *W kręgu pieśni, w krainie bajki*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1980.
- Małkiewicz, Elżbieta. „Bajki relaksacyjno-terapeutyczne w pracy z dziećmi z problemami emocjonalnymi”. W *Wspomaganie rozwoju: psychostymulacja i psychokorekcja*, t. 1, red. Barbara Kaja, 271-277. Bydgoszcz: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy, 1997.
- Misiejuk, Dorota. „Dzieci migrantów i mniejszości narodowych”. W *Małe dziecko w Polsce. Raport o sytuacji edukacji elementarnej*, red. T. Szlendak, 136-149. Warszawa: Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego, 2006.
- Młynarczuk-Sokołowska, Anna. „Program kształtowania wrażliwości na odmienność »Przygody Innego«”. W *Przygody Innego. Bajki międzykulturowe na rzecz integracji dzieci cudzoziemskich*, red. Anna Młynarczuk-Sokołowska, Katarzyna Potoniec, Katarzyna Szostak-Król, 41-46. Białystok: Fundacja Dialog, 2015.
- Nikitorowicz, Jerzy. *Kreowanie tożsamości dziecka. Wyzwania edukacji międzykulturowej*. Gdańsk: GWP, 2005.
- Okoń, Wincenty. *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: „Żak”, 2004.
- Potoniec, Katarzyna. „Bajki w edukacji międzykulturowej”. W *Przygody Innego. Bajki w edukacji międzykulturowej*, red. Anna Młynarczuk-Sokołowska, Katarzyna Potoniec, Katarzyna Szostak-Król, 12-14. Białystok: Fundacja Edukacji i Twórczości, Fundacja Uniwersytetu w Białymstoku Universitas Bialostocensis, 2011.
- Sowa-Behtane, Ewa, red., *Relacje międzykulturowe*. Kraków: Akademia Ignatianum, WAM, 2016.
- Sowa-Behtane, Ewa. *Wzrost sześciokrotny. Jest ich coraz więcej: cudzoziemskich dzieci w polskich szkołach. Jak pedagogika może im pomóc?*, https://humanistyka.ignatianum.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/HMP_3_pedagogika-1.pdf. Dostęp: 9.10.2018.
- Szeliga, Katarzyna. *Historia Guziółka, czyli jak tworzyć i wykorzystywać bajki i opowiadania w biblioterapii oraz rozwoju aktywności twórczej dziecka w wieku przedszkolnym. Poradnik dla dzieci, rodziców i nauczycieli*. Kraków: Impuls, 2005.
- www.youtube.com/user/NarracjeMigrantow. Dostęp 10.10.2018.

Summary

THE IMPORTANCE OF INTERCULTURAL FAIRY TALES IN THE DEVELOPMENT OF CHILDREN AT AN EARLY SCHOOL AGE

A fairy tale accompanies us from an early age. While read and communicated by the first persons important in everyone's life – parents or educators – it is essential in the child's development. It broadens imagination, develops one's range of vocabulary and empathy, facilitates learning and understanding of differences. An intercultural fairy tale makes us sensitive to all kinds of differences appearing at every stage of development, in all dimensions of human functioning, i.e. biological, economic, social, and cultural.

The text refers to a series of intercultural fairy tales – *Przygody Innego (The Adventure of an Other Boy)*, edited by Anna Młynarczuk-Sokołowska, Katarzyna Potoniec and Katarzyna Szostak-Król. Inclusion of intercultural tales in teaching is an example of a good educational practice. The literature mentioned above contains methodological sets, which facilitate teachers' work with children at an early school age. It seems that only educators' willingness is needed, because there are new proposals of intercultural fairy tales on the publishing market. The topic is urgent, taking into consideration the fact that foreign children in Polish school are more and more frequent and all subjects in the education process, i.e. teachers, children and parents should be willing to build bridges in mutual contacts, and not walls separating them from what is different.

Key words: *intercultural fairy tale, education, development, early school age, making sensitive, dialogue*